

Karolis Kubilius
Farmacininkas, 23 m.

2018.07.17

Paskutinis vakaras Kauno lovoje. Su didžiule nostalgija rytoj išvyksiu į Vilnių, į savo antrą nesuvokiamo masto kelionę. Kažkada palikau gimtąją Plungę su liūdesiu, kai baigiau 12 klasių, na, o dabar palieku Kauną, su širdgėla po 5 studijų metų. Ir į visą šitą jausmų mišrainę „Misija Sibiras“ atneša ir įdeda dar porą ingredientų. Keistai slogu.

2018.07.19

Atsibudęs ryte, jau būdamas Kazachstane, supratau, jog vakarykštis skrydis tikrai buvo į kitą žemę.

Pats išlydėjimas sukrėtė, o mintys buvo paruoštos tarsi žemė paruošiama dirvai. Nors, atrodo, buvo koks 100 žmonių, tačiau visi jie sukūrė begalinę palaikymo emociją. Dar stovint ten jautėsi, kaip jie jau laukia mūsų grįžtant. Ir daugelis, manau, jau ten išsivadavo iš emocijų kalėjimo ir išliejo pirmąsias ašaras ekspedicijoje.

2018.07.20

Pradėsiu nuo to, jog komanda darosi panaši į komandą daugeliu prasmių. Visi savotiškai palaiko vidinę emociją. Tai labai atsispindėjo, kai mūsų Aistė prasiskėlė smakrą. Visi labai norėjo padėti, nors kitiems tai ir atrodė baugu. Šyptelėjau, kai dalis išsigando, pamaniau: „Gi, čia tik pradžia“.

Kelionė į Karagandą nebuvo maloni, nors ir nebuvo „prievertaujami“ sėdynių. Autobuse sėdėjome sukritę tarp kuprinių be laisvos vietos tarpelio, kaip greito maisto restorane atmestinais pagamintais sumuštiniais. Kas miegojo, kas tiesiog prakaitavo, kas bandė dainuoti, nors dar nelabai mums dainos dainavosi. Bet tikiu, jog tai labai greit pasikeis. Keista viską perpasakoti, nes pirmose dienose dar nebuvo tiek emocijos, nors mažiau, jog viduje turiu jos jau labai daug. Pirmos kapinės mus vienijo.

Taip, turbūt vienijo, bet mes dar net nenutuokėme, kokią vienybę patirsime po keleto dienų. Buvo labai gera bendrai rasti pirmąjį kapą. Jį kruopščiai šveitė 5 žmonės, o po to uždegėme ten pat rastą žvakutę. Gera ir ramu.

2017.07.21

Ankstesnėje dienoje sakiau, kaip trūko bendro stimulo dainuojant, tą patį paminėjau ir video dienoraštyje. Tačiau per visą šitą parą supratau, jog tai buvo tik antroji diena. Šiandien nueinant nuo Šiaurės grupės autobusiuko, žinokit, šiauriečiai, kažko ėmė trūkti, liko tik pusė komandos. Ir tas momentas jiems mojanč priartino prie minties, kaip visgi per tas dvi dienas mes suartėjome. Ir tiesa, dainavom šiandien važiuodami 16-os vietų autobusiuke visi labai nuoširdžiai. Ir jau juokėmės nebe kaip su užslėptu reikalu, o kaip bendra ekspedicijos šeima. Turbūt kažką pajauti šiems žmonėms pakako ir 2 dienų.

Kita dalis, kuri dienoje buvo svarbi, turbūt svarbiausia ir emocionaliausia, buvo matyti trykštančius visų jausmus prie Mamočkino kapinaičių. Ir tada pastebėjau, jog asmenys, turintys glaudų ryšį su vaikais ar patys jų turintys, reagavo skaudžiausiai, bet kartu ir šilčiausiai. Tokiomis akimirkomis supranti, kaip organizatoriai puikiai atliko savo darbą. Man iš ten išėjus viduje buvo chaosas. Kur po velnių slypi viso šito priežastys? Tai prasidėjo dar muziejuje, kai buvo pristatyta bendra Kazachstano ir Karlogo istorija sovietmečiu. Bet išėjus iš kapinių tapo nesuvokiama, kokia šizofreniška depresija turi valdyti žmogų, kūrusį šį smurtą. Tačiau tuo turbūt istorija ir yra unikali, jog ji tave sukrečia, tu nuo jos žagteli, kai tu ją suvoki, prie jos prisilieti.

Taip pat buvo nesuvokiama viduryje laukų matyti dviejų lietuvių kapus ir kryžius. Už daugiau nei 4000 km du pavieniai partizanų kapai. Abiejų mirusiųjų vardas Pranas, abu palinkę vienas į kitą, o jų vienišumą dangsto tik jų duetas, nors vieno iš jų palaikai jau yra pargabenti į Lietuvą.

Ir iš tikro koks gyvenimas nuostabus, kai tu gali kasdien kažką suprasti ir atrasti, net savyje. Stipru ir veža.

O gyvenimas be telefono visiškai nevargina. Penas smegenims ir poilsis. Kada tu daugiau gali bendrauti su savimi?

2018.07.22

Rašau būdamas jau liepos 23 dienos naktį, prie laužo, kadangi vakar nuo pat 16 val. iki 4 val. ryto lijo. Surentėm stogelį, po kuriuo praleidom gal 4 valandas stipriai lyjant. Buvo vėsoka, visur šlapia, vienu metu nuo stogo vanduo nubėgo tiesiai ant mūsų nugarų. Bet vis tiek taip pat sėdėjom, kalbėjom, diskutavom, kažką į save sėmėm patys to nesuprasdami. Per tą vakarą taip ir neprisėdom prie dienoraščių. Bet pati 22 diena buvo atipinė! Atradau pirmąjį lietuvišką kapą su lietuviška abėcėle užrašytais inicialais didžiosiose Karagandos kapinėse. Per tą 2–3 val. klaidžiojimą nepavyko rasti nė vieno kapo iki kol pritūpiau prie vieno gana apžėlusio, prikaupusio šiukšlių. Priešais paminklą buvo išsiplėtęs krūmokšnis, o aš net nedėdamas didelių vilčių ir persisvėręs per tvorelę bandžiau lietuvišką užrašą perskaityti rusiškai. Ir kai vardas Marija dar kažkokiu nuvargusiu būdu buvo perskaitytas rusišku alfabetu, ties pavardės „Marcinkevičiūtė“ pirmosiomis raidėmis nustėrau. Nelabai supratau ir viduje krykštavau. Tai bent, mažiau, ar tu, Marcinkevičiūte, bent nutuokei, jog klūpėsiu prieš tavo kapą, kuris buvo supiltas dar 1955 metais, ir svarstysiu, kokia tavo istorija?

Bet mintis išblaškė kolegos, už 5 metrų radę kitą didelį šeimos kapą ir jau skleidę emocijas nebe viduje. Džiaugiausi regėdamas įdedamas visų pastangas, nes ir pats aplink tą pavargusį, apžėlusį ir įgriuvusį kapą ėjau keliais. Galiausia rišome trispalvės juostos atkarpą, apvijusią vieną iš mažumoje esančių katalikiškų kryžių ant paminklo. Apsiverkė ar suliję, patraukėme gilyn į kapines, aišku, nieko neberadome. Bet sėdint dabar prie laužo, kai viskas vyko vakar, keista suvokti, kaip dabar yra įprasminama ten palaidotų žmonių mirtis, o jie padėdami galvas net nesuprato savosios dalios

reikšmės. Taip ir prabėgo ana diena kapinėse, o aš, vieningai neėmęs rūbų nuo lietaus, dabar sėdžiu vien su kelnėmis prie laužo. Drėgna ir šilta.

2018.07.23

Tas pats vakaras ir to paties laužo dūmai. Šiandien, tiesą pasakius, oras keitėsi dažniau nei apatiniai per šią ekspediciją. Mažiausiai tris kartus buvo karšta, tada gal 5 kartus lijo, o visą likusį laiką kol gamta „neišsidirbinėjo“, buvo apniukę ir vėjuota. Noriu priminti, jog esame Kazachstane ir dabar yra liepos vidurys, o vidutinė temperatūra buvo maždaug 15°C. Tačiau oro sąlygos visko neblogino ir narstėme pirmas dvejas kapines su dideliu entuziazmu. Su kolega radome du lietuvių kapus, dvi skirtingas istorijas, o prie jų pirmiausia parymodavome. Viena iš kapų atlikome rekonstrukciją, teko atstatyti nupuvusį medinį 75-erių metų lietuvaitei priklausantį kryžių. Sukalėme iš naujo, su peiliu pagilinome duobę, susikabinę didžiavomės akimirka. Po to sekė daugel lengvo vidinio jaudulio akimirka. Eini sau, nors labiau brendi ar brauniesi, per kapines ir pagauni akimirką savyje bemažantis, jog tu esi vienas kažkur Kazachstano gilumoje. Pasukęs galvą į vieną pusę, išvysti į tave spoksančias pastovias kapinių gyventojas varnas, juodas tarsi smala, tupinčias ant pasirinkto kryžiaus, kraupinančias akimirka. Nerodydamas joms didelio dėmesio permeti žvilgsnį į priešingą pusę, kur nuo vėjo iškart girgžda gal 5 kapų varteliai. Ant paminklo akimis sutinki mirusiojo nuotrauką, kurioje be jokio klausiančio žvilgsnio, tave ima stebėti liūdno akys. Taip ir žygiuoji skersai kapines, lydimas vidinio sukrėtimo, kurio tuo metu dar nesupranti. Mąstai kažką tik apie dabartį, nieko neprisimindamas iš likusios realybės Lietuvoje, nebent svarstydamas, kokios vilties yra genami likę draugai, siekiantys pamaloninti savo vidų dar vienu neįprastu atradimu prie kiekvieno naujai rasto kapo. Gaila tik tai, jog baigiasi arbata ir prasideda sloga. Visiškai nelaukiu pabaigos.

2018.07.24

Vėl rašau tik kitą dieną, jau būdamas Balchašo miesto internate. Guliu 1,80 m ilgio lovytėje, po miesto teritorijoje esantį internato kiemą laksto arklių pulkas, o juos vis dar gano piemenys. Kas įvyko 24 dieną, buvo įdomiai kraupu. Taip, greičiausia tai tobulas sutapimas racionaliai mąstančiam žmogui,

tačiau sėdint prie laužo, pačiam viską išgyvenant ir įsigilinant į situaciją, pasidaro keista. Pamenat, sakiau, jog nebuvo pasiruošę lietui ir vanduo krito iš dangaus beveik 3 dienas? Mes paanalizavome lietaus startą ir jo pabaigą. Mūsų drabužių merkimas prasidėjo, kai buvome didžiosiose Karagandos kapinėse. Nors politiniai kaliniai dar Lietuvoje buvo pasakoję, jog Kazachstane lietus prilygsta dovanai, tą popietę jau jautėme lengvą purškimą. Nesukdami galvos dėl keleto lašų, tvarkėme kapą, kai pasirodė mūsų vadovas ir pasakė, jog turime jį pabaigti, o už gerų 200 metrų yra dar vienas, šiandienos kulminacinis lietuvių kapas. Baigiant tvarkyti, įsilijo stipriau, mes patraukėme link paskutinio kapo ir pravaikščioję gerą pusvalandį to kapo neberadome. Ėmė lyti stipriai, vakaras buvo taip pat šalia, kaip tas nerastas kapas, ir mes nieko padaryti nebegalėjome, tik susirinkti likusią komandą ir grįžti į stovyklavietę. Į tas pačias kapines grįžome ir šiandien, tai yra 24 dieną. Vieniems kažkas nedavė ramybės viduje, mąstant apie tas kapines, kiti tiesiog žinojo, jog didelė dalis jų liko neišnaršyta.

Tik prie jų atvykus mūsų vadovas su viena mergina patraukė būtent link to kapo, kurio mums keliems nebepavyko rasti užvakar. Mes su kolega labai nenoromis kirtome pirmąsias aukštas žoles, kadangi vis dar lijo, o augmenija buvo pasidengusi ištisa drėgme. Brovėmės pro neaukštus medžius, pasiūkaliodami vienas kitą, kai akiratyje atsirasdavo tik vienatvė. Nebekreipdami dėmesio į buvusią betvarkę kapinių planuotojo galvoje, iš tolo pamatėme trispalvės juoste perrištus du paminklus. Sparčiau einant iš batų jau sunkėsi vanduo, o pasiekę kapą pamiršome apie lietų. Kapas buvo apaugęs krūmais, netvarkytas, o greta augo kažkuo lietuvišką sodą primenanti vyšnaitė. Kadangi čia palaidotų mirusiųjų pavardžių iki tol užregistravę nebuvo, nustebome, jog kažkas paliko dalelę tautos ant paminklo. Palengvinome antkapių našta su savimi pasiimdami visą nereikalingą bei skurdžią augmeniją. Vyro ir žmonos kapas liko švarus, įamžintas ir prisimintas. O man po kiekvieno tokio keliais apeito ir nuvalyto kapo likdavo mintis, jog laikinai palaidotiesiems atveriamo dangų.

Maždaug tuo pat metu nustojo lyti, na, arba mums taip atrodė, nes vis tiek buvome šlapi iki apatinių. Tačiau grįžtant prie lietaus, kuris „prievartavo“ mus jau trečią dieną, sėdėdami prie laužo supratome, jog jis liovėsi būtent tada, kai mūsų grupės vadovas su viena mergina rado užvakar tarsi į žemę pradingusį kapą. Permaščiau situaciją gal tuziną kartų ir taip, galime tai vadinti išskirtiniu sutapimu, tačiau visos detalės buvo sudėliotos tobulai. Daugeliui iš mūsų atrodė, jog tas kapas verkė ir prašėsi būti surastas, kol galiausia buvo paliestas šiltų tėvynainių rankų. Taip per visą dieną aplankėme tris kapines ir užbaigėme lietuviais pažymėtos Karagandos naršymą. Visa diena buvo šiuropiai miela.

2018.07.25

Šiandieną aprašinėju tame pačiame internate, tas pats vakaras. Kadangi vakar per visas patirtas emocijas tam nebeliko laiko, bandysiu pratęsti mintį. Atsigulęs į lovą šiandien suvokiau, jog nežinau nieko iš Lietuvos. Tai minutei grįžau į realų gyvenimą, tačiau skubėjau pamiršti rūpesčius, nes suvokiau, kiek visko daug laukia grįžus. Bandžiau tik apgalvoti, į kokią didžiulę platumą mane ši Misija įsuko ir kur ji mane veda. Bet galiausia prisiminiau, jog jaučiuosi laimingas, to užteko grįžti į minčių koncentravimą.

Komanda auga didžiuliu tempu. Keistai nuostabu, jog neužfiksavau nė karto, kai kažkas parodė neigiamą emociją ar pyktį. Pergalvodamas viską, suprantu, kaip dar ką tik nepažįstami žmonės, vejami bendrų emocijų ir nusiteikimo, stiprina vienas kitą, kokią bendrystę tai puoselėja. Faktas, jog net nereikia būti geriausiais draugais, ruošiantis bet kokiai kelionei, kadangi tik patiriant nekomfortą, susiduriant su emocinėmis kulminacijomis, tu pamatai, kaip žmonės vieni dėl kitų stengiasi, ir tada jauti, kokią draugystę tai gimdo.

Na, o pati liepos 25 diena išsiskyrė iki šiol nematytu vietinės žiniasklaidos dėmesiu. Jie šypsosi ir nedrąsiai į mus žiūri.

Kelias iki Balchašo nuo Karagandos buvo tarsi tankodromo išbandymas, kadangi vietinių vadinamoji autostrada, buvo tiesta turbūt dar man negimus. Tačiau kelią spartino vairuotojo šiltas prašymas dainuoti, nes jam mūsų merginų švelnūs balsai skambėjo jaudinančiai. Taip ir brovėmės per stepėse šiukšlėmis nuklotą autostradą, kai autobusiuke be 12 keliauninkų ir jų kuprinių gulėjo du apdirbti ir pasiruošę skleisti šilumą kryžiai.

Pirmąjį ir statėme šiandien. Pasikeisdami kalėme saulutes prie kryžiaus stuburo, o plaktukas aidėjo per buvusią lagerio teritoriją neprarasdamas skambesio. Giedojome pirmąjį himną, pirmąjį kartą stipriai suglaudėme pečius. Nerandu priežasties, kodėl ši akimirka turėtų nešiurpinti odos, bet tuo pačiu nerandu ir paaiškinimo. Taip pat negaliu paaiškinti, kokia jėga privertė kauptis ašaras, bet, manau, jog tai pavyks suprasti tik po kiek laiko. Laikas jungti šviesas mūsų jaukiame internate. Viskas dėliojasi stipriai ir vertingai.

2018.07.26

Ši diena startavo lėtai, nors gal labiau simboliškai, bet buvo kupina patirčių. Muziejus ir kultūros namai, dar vis kvepiantys praeito amžiaus dažais, toliau skleidė vietinių susidomėjimą mumis, o mes tik norėjom greičiau iš ten pabėgti į savo Misijos varomąją jėgą. Norėjom ištrūkti į tą tvorelėmis apstatytą erdvę, jaustis varomiems vilties surasti dar vieną nuvargusį kapą ir galiausia matyti spindinčias akis po visos dienos.

Pasigrožėję lietuvių architektų statytais kultūros namais, kurie viduje buvo išdabinti sovietinėmis freskomis, pasiekėme kalno papėdėje įtvirtintas ir vis dar pildomas kapines. Atvažiavus buvo įspūdinga jaustis naiviems ir nesuprasti kapinių dydžio einant visiškai kitokiu reljefu ir džiaugiantis saule. Tiesa, tas džiaugsmas greit išgaravo, kai artimiau susipažinom su kaitra visiškoje lygumoje. Šįkart veikėme taktiškiau, kadangi kapinės buvo išdėstytos ne taip problemiška kaip Karagandoje, ir pasiskirstę juostomis naršėme didžiulę teritoriją. Vien man pavyko rasti 4 lietuvių kapus, o visi kartu šiandien sutikome virš 20 ten stovinčių lietuvių paminklų. Kadangi būdami šiose kapinėse žinojome,

jog turime kažkur rasti 2 lietuvių kapus, apie kuriuos mums pasakojo jų palikuonys Lietuvoje, eidamas vis atkėlinėjau nuvirtusius paminklus. Dauguma jų buvo iš skardos, nupuvusiu pagrindu ir nebepalaikantys savo formos, tačiau viduje buvo stimulus, jog kažkur aplink mus šie žmonės tikrai ilsisi. Na, o jei paminklus taip būčiau atkėlinėjęs Karagandoje, turbūt bučiau atstatęs visos bendruomenės kapines.

Galiausia radome jaunos moters, pavarde Saveikytė, kapą, kurios paminklas buvo statytas 1956 metais. Pagalvojau, jog po žeme ji praleido du kartus ilgiau, nei turėjo galimybę pasidžiaugti dangumi, kadangi buvo gimusi 1926 metais. Tikiuosi, jog bent didžiąją gyvenimo dalį ji praleido apsupta Lietuvos žalumos. Vėl labai džiaugiasi komanda, visi labai darniai išnaršėme dulėmis alsuojančias kapines. Ačiū už šiandienos patirtis.

2018.07.27

Jau pagavau madą rašyti kitą dieną. Dabar sėdžiu lėktuve, dideliu tempu artėjant link dar vieno emocijų antplūdžio, nusileidus Vilniuje, ir net neįsivaizduoju, kaip visa komanda pasakys „viso gero“ vieni kitiems. Nuo liepos 27 dienos praėjo beveik dvi paros, bet tą vakarą nebuvo tinkamiausias laikas reikšti prisipažinimams.

Ta diena, dabar jau būdamas Lietuvoje ir pildydamas šį raštą, galiu pasakyti, buvo emocionaliausia ir sudėtingiausia. Rytas prasidėjo su rimtimi, kurią mes išlaikėme iki paskutinių apsikabinimų kapinėse. Tada sekė spartus ir lauktas internato palikimas, kadangi ten svečiuotis buvo keistai nejauku. Nusigavome į paskutinį Balchašo tikslą – Rytinio Kounrado lagerį. Tiksliau į teritoriją už miesto, kuri plyti stepių apsuptyje, ir vienintelis dalykas, ką tu gali sutikti, yra horizonto lyguma. Apsižvalgėme lagerio likučiuose, kadangi čia dar buvo likusių pastatų griuvėsių ir didžiuliai buvę lagerio vartai. Saule jau galėjome pradėti skūstis, kadangi tvarkyti teritoriją darėsi vis šilčiau. Ką reiškia šilčiau, apibūdina faktas, jog vienas iš mūsų komandos narių nualpo. Džiaugiasi matydamas tobulą darbų pasiskirstymą – ne tik Misija, bet ir komanda įgavo kulminacinį pagreitį. Tupėjau prie savo darbo

vietos, kasiau duobę būsimam kryžiui. Nors gal labiau tiktų žodis roviau akmenis, tobulai suguldytus į žemę. Kryžių nusprendėme statyti greta lagerio vartų, kurie buvo sujungti su ištisine lagerį juosusia tvora, todėl klūpėjau ir žiūrėjau į pamatų likučius. Mąščiau, jog kažkada vargdieniai, galbūt net lietuviai, ten juos dėjo statydami šią velnio vietą. Tada pagavau save akimirkoje, kai iškeliant eilinį akmenį į ausis atsimušė vis stiprėjantis moteriškas balsas su lietuviška daina. Net nebandžiau surasti priežasties, kodėl ašarojo akys, tiksliau net nepajėgiau sutelkti į tai minčių, tai būtų buvę bergždžia. Apsidairiau, dar kartelį suvokiau, kur mes esame – pusdykumėje, be pavėsio ar augalo. Įsivaizdavau tuos žmones, kurie laukdami savo paleidimo dienos iš lagerio, išėję iš jo teritorijos atsimušdavo į gniuždančią laisvę. Neįsivaizdavau, koks pojūtis turėjo apimti iš čia ištrūkusius kalinius. Matyt, todėl dalis jų ir liko gyventi čia pat ar aplink, nebepajėgdami ištrūkti toli nuo savo sunkiausių gyvenimo dienų. Galų gale, saulei persivertus per pietus, iškėlėme savo pirmąjį šios dienos kryžių. Jo dydis neatspindėjo ten sudėtų širdžių ir šilumos, tačiau mums jis buvo stulbinantis. Ir aš nežinau, negaliu paaiškinti, kas iššaukė visos komandos emocijas, tačiau būtent tas kryžius kažką sujungė tarp praeities ir dabarties. Jis įprasmino kažkokį ryšį, suvokimą, pagarbą, o visa tai įrodė nenustojanti šurpti oda giedant himną ir, be abejo, riedančios ašaros. Akimirkos kulminacija tapo lietuviška daina, mūsų glaudžiai suremti pečiai ir klūpintis bei kryžių bučiuojantis kunigas. Turbūt tai buvo momentas, privertęs palikti dalelę savęs ten, toje chaosu perpildytoje teritorijoje, su raudančiu kunigu ir neslepiamomis akimis. Prisipildę save viskuo, ką radome Balchašo pakraštyje, susikrovę daiktus patraukėme jau išbandyta autostrada pas išsiilgtą Šiaurės grupę, kur mūsų laukė dar du kryžiai.

Diena prasitęsė su ilga kelione ir saulėlydyje statomu beveik 5 metrų aukščio kryžiumi. Tačiau ta akimirka nebebuvo graudinanti, viduje spinduliavo džiugesys ir pasididžiavimas vieni kitais, kadangi abi grupės įvykdė savo Misiją atskiruose regionuose ir drauge iškėlė didžiausią ekspedicijos kryžių. Jis atsistojo šalia dviejų lietuvių kapų, viduryje aukšta žole apžėlusiu laukų. Pranas, toks buvo abiejų ten palaidotų partizanų vardas, tik gaila, jog vieno iš jų kūnas buvo likęs gulėti Kazachstano žemėje, o kitas glaudėsi Lietuvos teritorijoje. Tačiau mes jam pastatėme sargą, 5 metrų aukščio sargą, kad jis

globotų jo ramią dalį už daug kilometrų nuo gimtinės. Kas buvo unikalu, jog būdami greta šio didžiulio statinio, paskambinome ten likusio Prano giminaičiams Lietuvoje ir patikinome, jog jie savo senelio kapą galės rasti nuo netoliese esančio kelio. Sugiedoję himną ir sudainavę akimirksniai artimiausias lietuviškas dainas, besileidžiant saulei, patraukėme prie kito, trečiojo šios dienos kryžiaus. Jo dalys jau gulėjo Mamočkino kapinėse, kur buvo palaidoti politinių kalinių vaikai. Jau buvo naktis, autobusiukų šviesoje gilinau metro gylio duobę, kol likę sukalinėjo išskirtinai išskaptuotą kryžių. Šviečiant mėnesienai įleidome didžiulį kryžių, sutvirtinome jį ir uždegėme tobulai akimirksniai išpildančias žvakes. Susikabinę, vienu balsu, tarsi su dirigentu, sugiedojome tautišką giesmę, o tada visus palietusią dainą „Ramuma“, kurią ir dabar niūniuojau. Vis dar skrendam, o aš skaitau neapsakomai tobulus žodžius: „Mylėkime pabaigas, nes jos yra pradžios.“ Matau tolumoje išnyrančią Lietuvos žalumą. Kaip gera grįžti.